

Emmeloord, 14 december 2015

Ministerie van Economische Zaken
t.a.v. Minister H.G.J. Kamp
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Betreft: aanbieding schaliegasparagraaf voor in het Energierapport 2015

Bijlage: schaliegasparagraaf

Geachte minister Kamp,

U bent voornemens om in december het Energierapport 2015 te publiceren. In dit rapport geeft u een integrale visie op de verduurzaming van de Nederlandse energiehuishouding. Op 10 juli j.l. heeft u bekend gemaakt dat in dit energierapport de afweging gemaakt zal worden of toekomstige schaliegaswinning wel of niet uitgesloten wordt. Indien schaliegaswinning niet uitgesloten wordt, zal het ministerie opdracht geven tot een langjarig onderzoek, met vanaf 2018 onderzoeksboringen in opdracht van de overheid. Commerciële winning zal dan vanaf 2020 plaats kunnen gaan vinden. In deze brief leest u waarom schaliegaswinning absoluut uitgesloten dient te worden en krijgt u van ons een schaliegas paragraaf voor in het Energierapport aangeboden.

Nederland is gehouden aan nieuwe klimaatakkoord

Afgelopen week heeft Nederland tijdens de klimaatop in Parijs ingestemd met een nieuw klimaatakkoord waarin is afgesproken dat de toename van de wereldwijde temperatuur onder de 2 graden moet blijven. Dit betekent dat Nederland werk moet maken van een snelle reductie van de CO₂ uitstoot door het gebruik van fossiele brandstoffen terug te dringen. Schaliegas is een fossiele brandstof en past daardoor niet bij de transitie naar een duurzame energievoorziening.

In plaats van een zoektocht naar schaliegas zou u in moeten zetten op een versnelde omschakeling van aardgas naar duurzame energie.

Schaliegas niet rendabel en niet nodig

De *Verkenning van maatschappelijke effecten*, in uw opdracht uitgevoerd door CE Delft (juni 2015), toont aan dat schaliegaswinning in 2020 economisch niet rendabel is en dat het de vraag is of het ooit rendabel wordt. Ook geeft het rapport aan dat schaliegas op zijn vroegst in 2030 een beperkte toevoeging zou kunnen vormen voor het binnenlands gasverbruik. Dit geeft u de tijd om samen met gemeenten, provincies, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bevolking écht werk te maken van de transitie naar een duurzame energievoorziening en duurzaam energieverbruik.

Versnel transitie naar duurzame energie

Waar schaliegas per definitie veel risico's en negatieve effecten met zich meebrengt, zijn de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie veelbelovend. Wij dringen aan op een versnelde omschakeling van aardgas naar duurzame energie om in onze warmte- en elektriciteitsvraag te voorzien. Hierdoor zal de gasvraag dusdanig dalen dat van schaliegaswinning geen sprake hoeft te zijn. Dit sluit goed aan bij het rapport dat u op 24 september j.l. door de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur aangeboden is, waarin u wordt geadviseerd om de gebouwde omgeving vóór 2035 energieneutraal te maken.

Geen draagvlak

De afgelopen jaren is er veel maatschappelijke discussie geweest over de wenselijkheid van (proef)boringen naar schaliegas. Vele organisaties, bedrijven, decentrale overheden, politieke partijen en bewonersgroepen hebben zich tegen schaliegas uitgesproken. Daarmee ontbreekt het draagvlak hieroor. Voor de transitie naar een duurzame samenleving is echter wel maatschappelijk en politiek draagvlak.

Inspraak

In uw kamerbrief van 13 juli 2015 schrijft u over het Energierapport het volgende:

'Gegeven de complexiteit van het energievraagstuk hecht het kabinet sterk aan externe inbreng. Burgers, bedrijven, andere overheden en maatschappelijke organisaties worden uitgenodigd deel te nemen aan de dialoog over de in het Energierapport genoemde thema's en dilemma's en hun kennis en kunde in te brengen voor de verdere energietransitie. De Energiedialoog start in 2016 en de uitkomsten hiervan zijn een essentiële inbreng voor de Beleidsagenda die ik in het najaar van 2016 zal uitbrengen'

Het verbaast ons dat u in december 2015 een besluit wilt nemen over schaliegas, om vervolgens pas in 2016 de dialoog te starten over de in het Energierapport genoemde thema's en dilemma's. Des te meer omdat u aan dit besluit vervolgstappen verbindt, zoals meerjarig onderzoek, proefboringen en opname van schaliegas in de STRONG. Hiermee zet u bewoners, organisaties, bedrijven en decentrale overheden die zich zorgen maken over schaliegas buiten spel. Dit leidt niet alleen tot een

nog grotere weerstand tegen schaliegas, maar doet ook af aan het gezamenlijke streven om te komen tot een duurzame energievoorziening.

Aanbieding schaliegas paragraaf

Ondanks alle argumenten en ondanks het gebrek aan draagvlak blijft u voorsorteren op schaliegaswinning. Daarom verwachten wij dat u van plan bent om in het Energierapport aan te geven schaliegaswinning niet als optie uit te willen sluiten. Een dergelijk besluit zou geen recht doen aan de wens en de zorgen vanuit de samenleving en betekent daarnaast een hoge investering in een doodlopende weg. Het is noodzakelijk dat we nu inzetten op een duurzame samenleving, willen we de effecten van klimaatverandering zoals extreme weersomstandigheden, voedselschaarste, klimaatvluchtelingen, zorgwekkende sociaal-maatschappelijke onrust en een onstabiele economie tegen gaan. U staat aan het roer, en dat roer moet om.

Daarom bieden we u hierbij de schaliegasparagraaf voor in het Energierapport 2015 aan, wij verzoeken u om deze in het rapport op te nemen. Deze paragraaf is gebaseerd op conclusies uit de onderzoeken die in uw opdracht uitgevoerd zijn. De paragraaf sluit aan bij de wens en zorgen vanuit de samenleving en past uitstekend bij het doel van het Energierapport: een duurzame samenleving in 2050 en sluit aan bij de uitkomsten van de Klimaattop.

Wij hopen van harte dat u van onze gezamenlijke inbreng gebruik maakt.

Hoogachtend,

Marjan Minnesma,
Directeur

Jan Rotmans
Hoogleraar transitiekunde

Dr. J. van Huissteden
Schaliegasvrij Nederland

Maurits Groen
Directeur mauritsgroen mgmc

Ike Teuling
campagneleider energie en grondstoffen

Rabobank

J. Kempenaar
Rabobank Noordoostpolder-Urk

Samenwerkingsverband Tegengas

LTO Noord, afdeling Noordoostpolder

Mark van Baal
Follow this

R. Rijs
Flevolandschap

Mercatus

10 dorpen Noordoostpolder

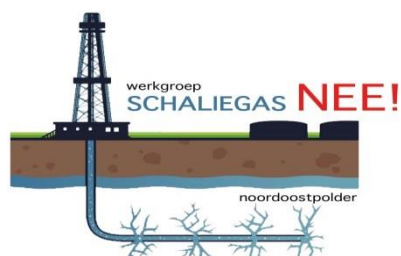
Ondernemersvereniging Groendorpen

Bedrijven Actief Noordoostpolder

Schaliegasvrij Noordoostpolder

Werkgroep SchaliegasNEE

J.K. Mak
Chief Executive Officer

Jeroen Naaijens
Directeur

Vera Dam
Directeur

Anke Hal

De schaliegas paragraaf

Schaliegas

De afgelopen jaren hebben er in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken vele onderzoeken plaats gevonden naar de effecten en mogelijke baten van schaliegaswinning in Nederland. Meest recente publicaties zijn de *planMER schaliegas*, uitgevoerd door de commissie MER, de *Verkenning van maatschappelijke effecten*, uitgevoerd door CE Delft en een inventarisatie van innovatieve technieken bij schaliegaswinning, uitgevoerd door TNO.

Op basis van deze onderzoeken concludeert het Ministerie het volgende:

Schaliegaswinning kan niet schoon en veilig plaats vinden.

Boringen naar schaliegas brengen risico's en vervuiling met zich mee. Er bestaat een risico op lekkage van boor- en frackvloeistof (*bron 1*), methaan lekkage (*bron 1*), lozing van afvalwater (*bron 1*), brand- en explosie gevaar (*bron 1*), een daling van de grondwaterstand (*bron 1*) en een kans op aardbevingen (*bron 1*). Landbouwgrond, oppervlakte water, grondwater en drinkwater kunnen vervuild raken (*bron 1*), zwaar vrachtverkeer en gevaarlijk transport neemt toe (*bron 1*), verontreinigd gas wordt afgefakkeld (*bron 1*), chemicaliën worden aan schoon water toegevoegd (*bron 1*), stikstofdioxide en fijnstof komen vrij (*bron 1*) en radio-actieve isotopen en zware metalen komen uit de ondergrond omhoog (*bron 1*).

Schaliegaswinning is economisch niet interessant

In Nederland zijn de winningskosten 2 tot 3 maal hoger dan in de Verenigde Staten (*bron 2*), daardoor heeft schaliegaswinning geen lagere gasprijs tot gevolg (*bron 2*). In 2020 is er geen business case voor schaliegas (*bron 2*), in 2030 is dit onzeker (*bron 2*). Mogelijk wordt schaliegaswinning nooit rendabel in Nederland door import van LNG, een afnemende gasvraag en dalende prijzen voor duurzame energie (*bron 2*). Economische schade voor landbouw, toerisme en onroerend goed is aannemelijk (*bron 2*). Schaliegaswinning levert weinig werkgelegenheid (*bron 2*) en beperkte opbrengsten voor de

staatskas op (*bron 2*).

Schaliegas heeft weinig toegevoegde waarde in de energiemix

De vraag naar gas zal in Nederland en de rest van Europa dalen (*bron 2*). Tot 2030 vormt schaliegas geen toevoeging op de binnenlandse vraag (*bron 2*), tot 2038 slechts minimaal (*bron 2*) en daarna is het onzeker (*bron 2*). TNO schat de winbare hoeveelheid schaliegas op 200 tot 500 bcm (*bron 2*). Gezien de afnemende gasvraag richting 2050 zal het grootste deel van de lage schatting (200 bcm) niet nodig zijn voor de binnenlandse vraag (*bron 6*). De winningsscenario's kunnen niet voltooid worden gezien deze lopen tot 2070 en 2090 (*bron 2*) en het beleid zich richt op een volledig duurzame energiehuishouding in 2050 (*bron 4*).

In Nederland is er veel maatschappelijke weerstand tegen (proef)boringen naar schaliegas. In de afgelopen jaren hebben veel bewoners, bedrijven en organisaties zich tegen schaliegas uitgesproken. Maar liefst 226 gemeenten en 9 provincies hebben zich SchaliegasVrij verklaard en in juni hebben de Nederlandse gemeenten zich op het VNG congres met grote meerderheid tegen schaliegas uitgesproken. Daarmee is er geen sprake van draagvlak onder de Nederlandse bevolking en de decentrale overheden.

Op 18 februari publiceerde de Onderzoeksraad voor Veiligheid het rapport 'Aardbevingsrisico's in Groningen'. Een aantal van de daarin gedane aanbevelingen hebben betrekking op de besluitvorming over alle mijnbouwactiviteiten en worden daarom ook betrokken bij de besluitvorming over schaliegas. Als reactie op dit rapport geeft het kabinet aan het van belang te vinden dat het burgerperspectief en de decentrale overheden beter betrokken worden bij de besluitvorming van mijnbouwactiviteiten (*bron 3*), zo ook bij schaliegas. Het kabinet beseft zich dat veel bewoners en decentrale overheden afwijzend staan tegenover boringen naar schaliegas gezien de vele risico's en negatieve gevolgen die hieraan verbonden zijn.

Ten aanzien van de aanbevelingen omtrent veiligheid heeft het kabinet aangegeven te zullen borgen dat veiligheid altijd expliciet een overweging is in de besluitvorming (*bron 3*). Bij de besluitvorming over schaliegas is het veiligheidsaspect daarom expliciet meegenomen, des te meer omdat de risico's van exploratie en winning van schaliegas groter zijn dan bij conventionele winningsmethoden.

Relatie met Energierapport

De afweging om schaliegaswinning als optie open te houden, dan wel uit te sluiten, wordt door het kabinet tevens bezien in relatie tot de rest van het Energierapport. De centrale vraag hierbij is of schaliegas past in het streven naar een volledig duurzame energiehuishouding in 2050, waar het RLI (Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur) op verzoek van het ministerie een advies over heeft uitgebracht (*bron 4*). Dit advies is een belangrijke bouwsteen voor dit energierapport.

In haar advies geeft het RLI onder meer aan dat het tempo van CO₂ reductie omhoog moet om de reductiedoelstelling voor 2050 te halen. Daarbij adviseert ze om de gebouwde omgeving voor 2035 energieneutraal te maken (*bron 4*). Het kabinet staat positief tegenover deze aanbeveling en is van mening dat schaliegaswinning strijdig is met dit streven.

Conclusie

Gezien de conclusies uit de onderzoeken, de grote maatschappelijke weerstand, het gebrek aan politiek draagvlak en het streven naar een duurzame energievoorziening, ziet het ministerie af van de mogelijkheid om tot schaliegaswinning over te gaan. Schaliegas is een fossiele brandstof en past niet bij de transitie naar de volledig duurzame energiehuishouding die we in 2050 willen realiseren.

Daarom wordt voorgesteld om schaliegaswinning als optie uit te sluiten en een permanent verbod in te stellen. Logisch gevolg hiervan is dat er niet over wordt gegaan tot opdrachtverlening voor langjarig onderzoek en er geen onderzoeksboringen in opdracht van de overheid zullen worden uitgevoerd. Schaliegas zal geen plaats krijgen in de STRONG en eventuele toekomstige aanvragen voor opsporings- en/of winningsvergunningen voor schaliegas zullen niet worden afgegeven.

Bronvermelding:

Bron 1: Commissie voor de milieueffectrapportage (1 juni 2015) planMER structuurvisie schaliegas

Bron 2: CE Delft (juni 2015) Schaliegas in Nederland, Verkenning van maatschappelijke effecten

Bron 3: H.G.J. Kamp (2015) Kabinetsreactie op OVV-rapport Aardbevingsrisico's in Groningen

Bron 4: Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (September 2015) Rijk zonder CO₂, naar een duurzame energievoorziening in 2050

Bron 5: TNO (8 juni 2015) Inventarisatie van technologieën en ontwikkelingen voor het verminderen van (rest)risico's bij schaliegaswinning

Bron 6: CE Delft (juni 2015) Schaliegas in Nederland, Verkenning van maatschappelijke effecten: extrapolatie van figuur 22, blz 56.

Colofon

Bestemd voor gebruik door het Ministerie van Economische Zaken

Contact:

Secretariaat Tegengas

Tel: 06 15 01 45 05

E-mail: tegengasnop@outlook.com